

MEVLEVÎLİK KÜLTÜRÜNE KATKI: MESNEVÎ ŞERHLERİ PROJESİ*

Contribution to Mevlevism Culture:
The Project of Masnavi Commentaries

Prof. Dr. Atabey KILIÇ**

ÖZET

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî-yi Ma'nevî'si Türk edebiyatında en çok Şerh edilen eserlerdendir. Gerek metni gerekse Şerhleri, Mevlevîlik kültürü için son derece önem arz eden ilk el kaynaklardır. Bu vesileyle henüz gün yüzüne çıkmamış klâsik Mesnevî Şerhlerini ilmî usullerle hazırlayarak ilgililerinin istifadesine sunmanın ve arûz/ımlâ husûsiyetlerine dikkat ederek Lâtin alfabesiyle bir Mesnevî metni ortaya koymanın gereği açıktır. Bu çalışmada Mesnevî metni ve Şerhleri üzerine hazırlanan projenin taslağı verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mevlevîlik, Mesnevî, Mesnevî Şerhleri

ABSTRACT

Mevlânâ Jalaluddin Rumi's Masnavi'l Ma'nevi is one of the most commented Turkish literatureworks. Both the text and commentaries are extremely important first-hand sources for the Masnavi culture. On this occasion, it is obviously essential to deliver to the persons interested the

* Bu çalışma, I. Neşvegâh-ı Sûfiyâne-Mevlânâ, Mevlevîlik ve Mesnevî Sempzoyumu (25-27 Haziran 2010, Yozgat-Sorgun)'nda sunulan tebliğin geliştirilmiş metnidir.

** Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakóltesi, atabeykilig@gmail.com

uncovered classical Masnavi commentaries prepared with scientific procedures and to put out a text in Latin alphabet making sure of prosody/spelling. In this study, the draft of the project prepared on Masnavitext and commentaries will be presented.

Key Words: Mevlevism, Masnavi, Masnavi Commentaries

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin en önemli eseri olan Mesnevî-yi Ma'neviyye'nin bizatihi metni kadar şerhleri de Mevlevîlik kültürünün müesses bir nizama kavuşmasında ve yaygınlaşmasında hayatî görev üstlenen kaynaklar arasındadır. Ancak son dönemde kaleme alınan şerhlerin dışında bilhassa klâsik dönem Mesnevî şerhleri dünyâsına pek nüfûz edilememiştir. Mesnevî irfânının kaynağına daha yakın olan ilk dönem şerhleri günümüz okuyucusuna ve Mesnevî muhiplerine maalesef ulaşabilmiş değildir. Hem akademik hem de popüler anlamda hissedilen bu ihtiyaca cevap vermek niyeti ile Anadolu sahasında kaleme alınan klâsik Türkçe Mesnevî şerhlerini ilim ve irfân âleminin yararına sunmak için bir Mesnevî Şerhleri Projesi düşünülmüştür.

Mesnevî gibi evrensel kültüre ait bir şâheserin lafzı, ilmî okuma yöntemleri ışığında Lâtin harfleri ile basılı hâle getirilmemiştir; bu yüzden Farsça ve klâsik şiir bilgisi olmayan Mesnevî muhipleri orijinal okunuşu ve şiirsel âhenginden yoksun bir şekilde sadece tercüme veya bazı şerhleri ile iktifâ etmektedir.

Bilindiği üzere şerh metinlerinin birçoğu ortaya çıkmadığı için bu külfetli ve hacimli projenin ciddî ekip çalışması gerektirdiği ortadadır. Bu sebeple Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda hazırlanan seri doktora tez çalışmaları ile söz konusu projeye akademik bir hüviyet kazandırılmıştır. Yapılan/yapılacak çalışmalarda, belirlenen bir sistem çerçevesinde Mesnevî beyitlerinin arûz imlâsına uyularak yapılmış çevriyazılarıyla birlikte beyitlerin metindeki tercümelerine yer verilmiş/verilecektir. Mesnevî'nin tüm metninin bu şekilde günümüz alfabesine aktarılması, Mevlânâ'nın şiirdeki vezin tasarruflarını belirlemenin ötesinde Mesnevî'nin Farsça metnine aşinâ olmayan okurun da rahatlıkla yararlanabileceği bir metni gün yüzüne çıkarmaya vesile olacaktır. Bu sebeple yapılan ilk iş, Mesnevî şerhlerinin eski yazılı metninin ilmî usûllere uygun olarak günümüz alfabesine aktarılmasıdır.

Mesnevî Şerhleri Projesi'ne Anadolu sahasındaki ilk tam Türkçe Mesnevî şerhi olan Şem'î Şem'ullâh'ın Şerh-i Mesnevî'si ile başlandı. Toplam altı cilt olan bu eser, hacmi de göz önünde bulundurularak dört farklı tez çalışması olarak taksîm edilmiştir.

Şem'î Şem'ullâh - Şerh-i Mesnevî

1. Cilt:

[Abdülkadir Dağlar; *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (I. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, (Dan.: Prof. Dr. Atabey Kılıç), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2009, 1455 s.]

Abdülkadir Dağlar bu çalışmasında ilk olarak Türk edebiyatında geleneksel şerh meselesini tartışmış, Türk edebiyatı araştırmacılarının konu ile ilgili çalışma, tespit ve hükümlerini değerlendirerek şârihlerin eserlerinde kullandıkları usûllerin ortak noktalarını belirlemeye çalışmıştır. Ardından ayrıntılı bir literatür taraması sonucunda geleneksel şerh dünyasının ve özelde Mesnevî şerhleri ve şârihleri hakkında bilgi vermiştir.

Dağlar'ın çalışmasındaki asıl kısım ise Şem'î Şem'ullâh ve Şerh-i Mesnevî'yi tahlil ettiği bölüm ile şerh metni içeren bölüm ve fonksiyonel sözlüktür. Araştırmacı şârih ve şerh hakkında çeşitli tahlillerde bulunmuş, eserin yazma eser kütüphanelerindeki nüshalarını inceleyip nüsha şeceresi oluşturmuş ve metin tenkidi yoluyla müellif nüshasına en yakın metni oluşturmaya çalışmıştır. Çalışmanın sonunda ise metin içinde geçen kelime, kavram ve terkiplerle ilgili şârihin verdiği anlamlardan yola çıkarak fonksiyonel bir sözlük hazırlamıştır.

Bu çalışmanın hazırlanma şablonu şöyledir:

- 4058 beytin tercüme ve şerhi
- Metin incelemesi
- 5 nüshadan tenkitli metin
- Transliterasyon (Şem'î'nin Mesnevî'yi okuma metotları ile) ve transkripsiyon çalışması
- Lugavî anlamlar ve Metin İçi Bağlamlı (Fonksiyonel) anlamlar sözlüğü

شکواری چون حکایت میکند ما فی دن استماع ایله حکایت ایله از جد ایتریا لشکایت
شکایت ایله حکایت ده بطریق لردن شکایت ایله که بیدر قدیم و وطن اصلی سندن جدا و دور اولمش در
سونا ای حکایت و پیوده افغان و شکایت ایله لردن ایله فی دن مراد مرشد کامل در که کرچه ظاهر خصله
شکایت ایله و بونی حکایت ایله لردن در دن پر سوزی بر نفس و وطن اصلی یادن دن و شکایت
ایله اولان ایجا دندن فانیغ و غافل دکلدر بلکه ذوق و صفادن جدا اولد و غنک در در اولان
کی میز و حقان ایروپ آتا فانیغ و کوشش دن عالی اولوب بیته اوکی مرتبه به وصول بولمه
قدیم و اتمام ایله شکایت حضرت مولانا کبیر کوره دکلدر زیر آکدوسی و اصلین دن ایله
بلکه اول جایی فراموش ایله کوره در که تا شکایت بسینی فهم ایروپ اول جانیه کلجی و غنک
بیز اولوب وصوله سی و کوشش ایله لردن آما که ایله استغوام در کتیب میسنه که بومنی اوزره شرح
اولدی و بونام و چه در صراع اولد ده فی دن استماع ایله چون که حکایات ایله بلکه جدال دن شکایت ایله
کسین یک سوزی استماع ایروپ غفلت ایله بلکه آنت شکایتی دخی کوشش جانله اصغایله زیر
سکا اول شکایت دن نفع کثیر و در زیر آشکایت سرفی فهم ایله که سکا بر سوز و حرارت پید اولد
سنی و وطن اصلی جانیه طالب در اغب ایله کورچه و دره چون آما که استغوام میسی یوق در
سوزوی کفزی رحمة الله علیه شکایتی قدیم و حکایتی تاخیر ایلیش دوری دن مراد انسان کامل در که
مرشد کامل بیته اندن عبارت در یکله مناسبتی کو مرشدک نیه اولان منشا بهی یوقاری یا منزه

Şem’î Şem’ullâh Şerh-i Mesnevî I. Cilt 8a-8b

“1 Bi’şnev ezney çun hikâyet mîkuned

Neyden istimâ‘ eyle niçe hikâyet eyler

Ezcüdâyihâ şikâyet mîkuned

(16) belki haqîkatda cüdâlıklardan şikâyet eyler ki yâr-ı kadîm ve vaţan-ı aşlîsinden cüdâ vü dūr olmışdır (17) sen anı hikâyet ve bîhûde efgân u şikâyet eyler zann eyleme neyden murâd mürşid-i kâmildür ki gerçi zâhiren halkıla (18) muşâhabet idüp anı ve bunı hikâyet eyler lîkin derûn-ı pür-sûzı bir nefes vaţan-ı aşlî yâdından ve ‘âlem-i (19) ezeliye olan ittihâdından fâriğ u gâfil degüldür belki ol ‘âlemde olan zevk u şafâdan cüdâ olduğınun derd ü eleminden (20) ney gibi feryâd u figân idüp ânenfeânen sa‘y u kûşîşden hâlî olmayup yine evvelki mertebeye vuşul bulmağa (21) ikdâm u ihtimâm eyler şikâyet hazret-i Mevlânuñ kendüsine göre degüldür zîrâ kendüsi vâsılînden idi (22) belki ol cânibi ferâmûş idenlere göredür ki tâ şikâyetün sebebini fehm idüp ol cânibe küllî meyl ü

rağbet (23) peydâ olup vuşûline sa‘y u kûşîş eyleyeler *çün* imâle ile istifhâmdur keyfe ma‘nâsına ki bu ma‘nâ üzre şerh (24) olındı ve bu hem vechdür mısrâ‘-ı evvelde neyden istimâ‘ eyle çünki hikâyet eyler belki cüdâlıktan şikâyet eyler (25) pes neyûñ sözünü istimâ‘ idüp ğaflet eyleme belki anuñ şikâyetini dağı gûş-ı cānıla ıřġā eyler zîrā (26) saña ol şikâyetden nef‘-i keşîr vardur zîrā şikâyetüñ sırrını fehm itdükde saña bir sūz u harâret peydâ oldı (27) seni vaţan-ı aşlı cānibine řālib ü rāġib eyler bu vech üzre *çun* imâlesizdür ki istifhām ma‘nâsı yokdur. (28) Sürürî Efendi rahmetullāhi ‘aleyh şikâyeti taqđim ve hikâyeti te‘hîr eylemişdür *neyden* murād insān-ı kāmildür ki (29) mürşid-i kāmil yine andan ‘ibâretdür neyle münāsebeti ve mürşidüñ neye olan müşābeheti yukarı yanında...”

2. Cilt

[Turgut Koçoğlu; *Şem‘î Şem‘ullāh Şerh-i Mesnevî (II. Cilt) (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Dan.: Prof. Dr. Atabey Kılıç), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2009, 1352 s.]

Turgut Koçoğlu, Şem‘î Şem‘ullāh Efendi’nin Şerh-i Mesnevî’sinin ikinci cildini ele aldığı bu çalışmasında önce giriş mahiyetinde şerh kavramını değerlendirerek Türk edebiyatında vücuda getirilmiş Mesnevî şerh ve tercümelerine değinmiştir. Ardından Şem‘î Şem‘ullāh Efendi’nin hayatı ve eserlerine yer vermiş ve Şerh-i Mesnevî’nin ikinci cildini; nüshaları, şerhin yazılışı, dil ve muhteva özellikleri ve diğer tam Mesnevî şerhleri ile mukayesesi gibi başlıklar altında incelemiştir.

Çalışmanın ikinci önemli kısmı ise şerhin metni ve metinden hareketle hazırlanmış olan sözlüktür. Bu çalışmanın şablonu da şu şekildedir:

- 3810 beytin tercüme ve şerhi
- Metin İncelemesi
- 4 nüshadan tenkitli metin
- Transkripsiyon çalışması
- Fonksiyonel Sözlük

بِعْدَاءِ مَا وَجِبَ مِنْ حَمْدِهِ الْقَدِيرِ . وَالصَّلَاةِ عَلَى نَبِيِّهِ الْبَشِيرِ وَالنَّذِيرِ . وَجِبَ الْكِرَامِي وَالْإِيخَارِ وَالْإِلَهِي
الْإِمَامِي وَالْإِبْرَارِ . لَأَزِمُوا لَوْلَا أَنْ وَصَفَ ظَلَّ اللَّهُ فِي الْعَالَمِ . وَمَلَا دَوْلًا مِلْجَاءِ بَنِي أَدَمِ . دَرَكِ مَقْصُورِ سُلْطَانِ
مُرَادِ خَانِ حَضْرَتِي دَرَكِ سُلْطَانِ سَلَاطِينِ جِهَانِ . فِرْدُ زَمَانِ وَجِيدِ دَوْرَانِ . مَبْنَعِ الْجُودِ وَالْإِيمَانِ . مَعْدِنِ النُّعْلِ
وَالْعِرْفَانِ . دَرَادِ أَرَاةِ عَمْرِهِ وَاجْلَالِهِ . وَأَبْدَانِهِ خِلَافَتِهِ وَأَقْبَالِهِ . بِرَأْسَانِهِ مَوْصُوفِ أَوْلَادِ سَعَادَتِ لَوْ مَوْصُوفِ
بَادِشَاهِ عَالَمِيَا . حَضْرَتِي كَابِتِنْدِنِ مَشْوِي شَرِيفِ سَارِ تَرْكِيهِ شَرَحِ أَوْلِيَانِي مَبْنَعِ قُرْمَانِ شَرِيفِ وَاجِبِ الْإِيخَارِ
وَأَرَادِ الْوَعْدِ . بِوَعْدِهِ فَمِنْ بَرْتَعِينِ شَمْسِي حَمِيدِ . أَوْلَادِ شَارَتِ بَرْتِشَارَتِ وَغَايَاتِ پَرِهَاتِ مَوْجِبِهِ سَكَاةِ دَوْلَتِ سَمَوِي
كُوشِشِ أَيْدِوْبِ بَعُونِ اللَّهِ الْمَلِكِ الْمَعَالِمِ . أَوْلَادِ تَمَامِ شَرَحِ أَوْلِيَانِي شَمِيدِي جِلْدِ تَائِي نَكِ شَرَحِ أَوْلِيَانِي شَرُوعِ أَوْلِيَانِي
بِأَخِيرِ التَّحْرِيرِ سَرْكَالِ لُطْفُكَدَنْ خَيْرِ لَهْ خْتَمِ أَيْلِهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ رَبِّكَ تَائِي بَعْضِي رَبِّكَ تَائِي خَيْرِ بِنِ حَمْدِ دَوْلِ

Şem'î Şem'ullâh; Şerh-i Mesnevî, Cilt 2, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi No: 6401, 1b

“[H1b] (1) ba‘de edâ’i mâ-vecebe minhamdillâhi’l-ğadîr ve’ş-şalâtu ‘alânebiyyihi’l-beşîru’n-nezîr ve şahbihi’l-kirâmi ve’l-ağyâr ve (2) âlihi’l-emcâdi ve’l-ebrâr lâzım olan vaşf-ı zıllullâh-ı fi’l-‘âlem ve melâz u melce-yi benî-Âdemdür ki mağşud Sultân (3) Murâd hağretleridür ki sultân-ı selâtin-i cihân ferîd-i zamân vağid-i devrân menba‘u’l-cûdi ve’l-emân ma‘denu’l-fazli (4) ve’l-irfândur edâmallâhu te‘âlâ ‘umrahu ve iclâlehu ve ebbedallâhu ħilâfetu ve iğbâlehu bu evşâf ile mevşûf olan sa‘âdetlü ve mürüvvetlü (5) pādşâh-ı ‘âlem-penâh hağretleri cânibinden Meşnevî-yi Şerîfûñ lisân-ı Türkiyile şerğ olunması için fermân-ı şerîf-i vâcibü’l-ittibâ‘ (6) vârid olmağın bu ‘abd-i fağîr-i pür-tağşîr Şem‘î-yi hağîr ol işâret-i pür-beşâret ve ‘inâyet-i pür-ğimâyet mücebince cân u dilden sa‘y u (7) küşîş idüp bi‘avni’l-Meliki’l-Müte‘âl cild-i evvel tamâm şerğ olunup şimdi cild-i şâniyi şerğ itmege şürü‘ eyledi (8) yâ ħayru’n-nâşîrîn sen kemâl-i luğfuñdan ħayr ile ħatm eyle”

3. ve 4. Ciltler

[Oğuzhan Şahin; *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (III- IV. Cilt) (İnceleme - Tenzitli Metin – Sözlük)*, Devam Eden Doktora Tezi, (Dan.: Prof. Dr. Atabey Kılıç), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.]

Bu tez çalışması tamamlanma aşamasındadır. Çalışmada ortaya konulması düşünülen taslak şu şekildedir:

- 3. Cilt: 4810 beytin tercüme ve şerhi
- 4. Cilt: 3855 beytin tercüme ve şerhi

- Metin incelemesi
- Transkripsiyon sistemiyle tenkitli neşir alışması
- Fonksiyonel Sözlük

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ . سَعَادَتُهُ وَمُرُوتُهُ سُلْطَانُ مِرَادِ حَانَ بْنِ سُلْطَانِ سَلِيمِ حَانَ . حَضْرَتِ لَمْبَرِيدِ . اِدَامَةُ عَمْرٍ
 وَدَوْلَتِهِ . وَابْتِدَاءُ قِبَالِهِ وَسُلْطَنَتِهِ . إِلَى انْتِهَاءِ الزَّمَانِ . وَانْقِرَاضِ الدُّوَرَانِ . كَرَحَضْرَتِ مَوْلَانَا كَرَفَدَسْتَرِهِ الْعَزِيمِ
 مَشْنُونِ شَرْفِ لِسَانِ تَرْكِي اِيْلِهِ شَرْحِ اَوْلَمَقِ مِرَادِ شَرْفِ اَوْلَادِ وَعِيْجُونِ . سَاكِنِ كِنِجِ وَحَدِثِ مَطَالِبِ كِنِجِ قَنَاعَتِ
 مَلَاذِمِ فَلَوْتِ وَغَزَلَتِ . تَارِكِي دُنْيَا . بِرَحْمَتِ . اَفْقَرِ الْوَرَى قَلِيلِ الْبِضَاعِ . سَمْعِي جَعِيْرَ جِلْدِ اَوَّلِي وَجِلْدِ ثَانِي
 عَوْنِ يَزْدَانِي . وَتَوْفِيْقِ رَحْمَانِي اِيْلِهِ تَامِ اِيْدُوبِ الْاَنِ جِلْدِ ثَالِثِ كَرَحَضْرَتِ شَرْحِ اَوْلَادِ . اَمِيْذِ رَلُطْفِ اَلْاِيْلِهِ
 وَجِهَةِ اِسْنِ اَوْزَرِهِ اَخْرِيْتِهِ اِيْرِيْشِهِ . حَضْرَتِ مَوْلَانَا قَدَسْتَرِهِ الْعَزِيمِ بُو كِنَا بَكِ دِي سَا جِهَ سَنَدِهِ حَكْمِ اَلْاِيْلِهِ نَكِ كَثْرَتِهِ

Şem'î Şem'ullâh; Şerh-i Mesnevî, Cilt 3, Süleymâniye Kütüphanesi İsmihan Sultan 272, 1b.

“...bi'l-‘adli ve’l-ihsân sa‘adetlü ve mürüvvetlü Sultân Murâd Hân bin Sultân Selîm Hân Hazretleridür edâ mellâhu ‘umrehu ve devletehu ve ebbede iqbâlehu ve saltanatehu ilâ intihâyi’z-zemân ve inqirâzi’d-devrân ki Hazret-i Mevlânânuñ quddise sırrahu’l-‘azîz Mesnevî-yi Şerîfi lisân-ı Türkî ile şerh olunmak murâd-ı şerîfleri olduğı için sâkin-i künc-i vahdet ve tâlib-i genc-i kanâ‘at mülâzım-ı halvet ü ‘uzlet târik-i dünyâ-yı pür-mihnet efkaru’l-verâ kalîlü’l-bizâ‘a Şem‘î-yi hâkîr cild-i evveli ve cild-i şânîyi ‘avn-i Yezdânî vü tevfiq-i Rahmânî ile tamâm idüp el-ân cild-i şâlisüñ şerhine şürü‘ eyledi ümmizdür ki luţf-ı İlâhî ile vech-i ahsen üzre aħîrine irişe...”

اد صفا جسد بر صفا اولان سعادتمند امر و علم پادشاه عالم پناه حق تعالی طرفه ان مشنای شکران نترک
ایدر شرح اولدی ایچکلا فرمان شریف اوجب الاتقال دورا دیولانی زبونه و استغیف کسکرت حال اول
پر بشارت سیسی اوجان اولدی کونش ایله ایله بیرون ناته المکله آت مشنوی شرف اولدی ادر نالک شرفی نام
المینه فرماتد عالی سیسی ایله افر ایچک شرف من مشروع ایله یی یارایر المراتد س آسان ایله ما کسه ایله اعالی
مسیه اوللا جهال اکر چه شکره شرف کنی دن کام شهرت و اشتمار یولوب آنردن شی لطیف کتابی زینت اولدی

Şem'î Şem'ullâh; Şerh-i Mesnevî, Cilt 4, Süleymâniye Kütüphanesi Dâru'l-
Mesnevî 204, 1b-2a.

“...bu evşâf-ı hamîde ile mevşûf olan sa‘âdetlü ve mürüvvetlü pâd-şâh-ı ‘âlem-penâh hazretleri tarafından Meşnevî-yi şerîfün lisân-ı Türki ile şerh olunması için fermân-ı şerîf-i vâcibü'l-ımtişâl vürüd bulmağın bu bende-yi za‘îf Şem‘î-yi şikeste-ğâl ol pür-beşâret sebebi ile cân u dilden sa‘y u küşîş iderise bi‘avnillâhi'l-Meliki'l-Vehhâb Meşnevî-yi şerîfden defter-i şâlişün şerhine tamâm eyledi fermân-ı ‘âlî sebebi ile defter-i râbi‘uñ şerhine şürü‘ eyledi yâ Müyessire'l-murâdât sen âsân eyle tâ ki suhûletile itmâmı müyesser ola”

5. ve 6. Ciltler

[Zehra Gümüş; *Şem'î Şem'ullâh Şerh-i Mesnevî (V-VI. Cilt) (İnceleme - Tenkitli Metin - Sözlük)*, Devam Eden Doktora Tezi, (Dan.: Prof. Dr. Atabey Kılıç), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.]

Bu tez çalışması da tamamlanma aşamasındadır. Çalışmada ortaya konulması düşünülen taslak şu şekildedir:

- 5. Cilt: 4333 beytin tercüme ve şerhi
- 6. Cilt: 4944 beytin tercüme ve şerhi
- Metin incelemesi
- Transkripsiyon sistemiyle tenkitli neşir çalışması
- Fonksiyonel Sözlük

اوست در وصف پادشاه جهان پناه سلطان مراد خان ابن سلطان سلیم خان
 سادات پادشاه عالمیاء حضرت بیک از شریفی ایله که حضرت مولانا که قدس الله سره العزیز مفتوحاً شریفینک شرحه شروع اولغنی ایجاباً
 روحانی هرعنایت بزانی هاید دورت جلدتک شرح اولغنی هبتر اولدی هوجرت نبوتینک تاریخی تمام بیست ییل اولدقد هاجرتک اولدی
 چهارشنبه کونی بو سید حنفی رحیمی پرتقصیر هسادتور پادشاه هفت اقلیمت فرمان شریفی کرا اولغنی هوجرتک هسب هسب لسان ترکی
 ایله شرح ایله شرح اولدی همون الله العزیز والتوفیق سلطان سلیمان عالمیاء خان حرافین بن آدم هخطب دآبره دولت هخرورد

Şem'î Şem'ullâh; Şerh-i Mesnevî, Cilt 5, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2072, 1b.

“Dervâşf-1 pād-şāh-1 cihān-penāh Sulṭān Murād Ḥan ibni Sulṭān Selīm Ḥan sa‘ādetlü pād-şāh-1 ‘ālem-penāh ḥazretlerinüñ emr-i şerîfi ile ki ḥazret-i Mevlânānuñ ḳaddesellāhu sırrahu’l-‘azîz Meşnevî-yi Şerîfinüñ şerhine şürü’ olınmış idi tevfiḳ-1 Raḥmānî vü ‘ināyet-i Yezdānî ile dört cildinüñ şerḥ olınması müyesser oldı ve Hicret-i Nebeviyyenüñ târihi tamām biñ yıl olduğda mäh-1 Muḥarremüñ evvel çehār-şenbih günü bu bende-yi ḥaḳîr Şem‘î-yi pür-taḳşîre sa‘ādetlü pād-şāh-1 heft-iḳlîmüñ fermân-1 şerîfi tekrâr vâḳı’ oldı defter-i ḥāmisi lisân-1 Türkî ile şerḥ eylemege şürü’ eyledüm ve minellâhi’l-‘avni ve’t-tevfîḳ”

چون بیچ ناممزل دولت ساج همون الله العزیز والتوفیق سلطان مراد خان ابن سلطان سلیم خان
 و حضرت بیک از شریفی ایله که حضرت مولانا که قدس الله سره العزیز مفتوحاً شریفینک شرحه شروع اولغنی ایجاباً
 روحانی هرعنایت بزانی هاید دورت جلدتک شرح اولغنی هبتر اولدی هوجرت نبوتینک تاریخی تمام بیست ییل اولدقد هاجرتک اولدی
 چهارشنبه کونی بو سید حنفی رحیمی پرتقصیر هسادتور پادشاه هفت اقلیمت فرمان شریفی کرا اولغنی هوجرتک هسب هسب لسان ترکی
 ایله شرح ایله شرح اولدی همون الله العزیز والتوفیق سلطان سلیمان عالمیاء خان حرافین بن آدم هخطب دآبره دولت هخرورد

Şem'î Şem'ullâh; Şerh-i Mesnevî, Cilt 6, Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2072 1b-

2a.

“Kitāb-1 müsteṭāba Şem‘î-yi ḥaḳîr-i pür-taḳşîrūñ lisân-1 Türkî ile vâḳı’ olan şerhinüñ dībācesi Ḥudāy-1 Zü’l-celālün ḥamd-i celîli ve Ḥudāvend-i Zül-cemālün şenā-yı cemîli ile mu‘anven ḳılındı tā ki bu şerḥe küllî şān u şeref ḥāşıl olup ve tamām raġbet ü iltifāt bulup maḳbül-i ehl-i cihān ola”

Mesnevî Şerhleri Projesi’nin diğerkolu da meşhur Mevlevî şeyhi İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî’nin şerhidir. Anadolu sahasında yapılan ikinci tam Türkçe şerh olan Mecmû’atu’l-Letâyif ve Matmûratu’l-Ma’ârif de aynı sistem içerisinde bilim ve kültür dünyasının istifadesine sunulacaktır. Bu maksatla başlatılan çalışmada şerhin ilk cildi tez olarak hazırlanmıştır:

“(1) Meşnevî***Bi’şnev in ney çun hikâyet mikuned******Ezcüdâyhâ şikâyet mikuned***

İşit bu ney niçe şikâyet ider şikâyet degül [A12a] (1) belki cüdâlıklardan olan ser-güzeştin hikâyet ider ey güş kunende-yi esrâr-ı şarîkat ve şinevende-yi güftâr-ı haķîkat (2) Hâzret-i Mevlânâ quddise sırruhu evvelâ bi’şnev diyü istimâ’a emr idüp ğayrı ‘ibâretile ibtidâ eylemediklerinde nükte-yi ‘azîme vardur (3) zîrâ ney ki âġâz-ı hikâyet mikuned diseler qâbil idi ney ki her dem naġme-yi âmâlî kuned (4) diseler ve bunuñ emşâli nice güne ‘ibâretile ta’bir kılsalar qâdir idiler ve lâkin bi’şnev diyü istimâ’a emrile evvel ibtidâ (5) eylediler anuñçün ki dîn ü şarîkatde ibtidâ vâcib ü lâzım olan istimâ’dur anuñçün başardan ve sâyir-i a’zâdan (6) ve cevârihden dîn ü şarîkatde sem’ evlâdur ve efđaldur”

SONUÇ

Mesnevî Şerhleri Projesi tamamlandığında Mesnevî metninin tamamının okunuşunu ilmî bir şekilde Lâtin harfleriyle ortaya koyan bir çalışma gerçekteşmiş olacaktır.

Mesnevî şerhlerinin metinlerinin ilim dünyasına kazandırılması ile muhtevalarındaki zenginliklerin dökümü mümkün olacaktır. Bu sayede tek tek şerh sözlükleri oluşturulabileceği gibi büyük bir şerhler sözlüğü veya konulu şerh sözlükleri hazırlanabilir.¹

Mesnevî-yi Ma’nevî gibi dünyanın ortak kültür mirasından kabul edilen bir şâheser üzerinde gelenegin yapmış olduğu bütün tercüme ve şerh eserleri en kısa zamanda akademik ve popüler dünyanın yaygın ve rahat kullanımına kazandırılmalıdır. Bu yolla Mesnevî’nin beyitlerine verilen anlamları bir arada mukayeseli olarak veren modern ilmî çalışmalar daha kolay ortaya konacaktır.

¹ Bu tarzda hazırlanmış bir sözlük taslağı için bk. Atabey Kılıç “Mesnevî Şerhleri Sözlüğü” *Uluslararası Mevlânâ ve Tasavvuf Kültürü Sempozyumu*, 9-10 Ekim 2010, Manisa.

